

Наталія Ларіна,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри
публічної політики Навчально-наукового інституту
публічного управління та державної служби

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОЗДІЛ 4.4. УРЯДУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Анотація. Розділ присвячено науково-емпіричному дослідженню теоретико-методологічних підходів до публічного управління захистом національних цінностей в Україні. Війна продемонструвала, що міцна держава будується на ідентифікації громадян з державою. Об'єднують державу і громадян спільні цінності. **Предметом дослідження є визначення теоретико-методологічних підходів до публічного управління захистом національних цінностей в Україні.**

Методологічною основою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування особливостей публічного управління захистом національних цінностей з позицій системного, аналітичного, історичного, аксіологічного підходів; системи взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема, порівняльного, ситуативного, системного та структурно-функціонального аналізу. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних засад ефективного публічного управління захистом національних цінностей в Україні задля перспективного урядування майбутнього.

Для досягнення мети і завдань дослідження автором проаналізовані наукові праці вітчизняних учених з питання захисту національних цінностей, окреслено методологічні підходи до дослідження цінності особистості, цінності суспільства та цінності держави. Матеріал розділу будується на емпіричній базі результатів опитування студентів у 2016-2018 роках та у 2022 році після повномасштабного загарбницького вторгнення росії в Україну щодо визначення базових цінностей українського суспільства (базою дослідження були – Національна академія державного управління при Президентіві України та Київський національний університет імені Тараса Шевченка).

Висновок дослідження. Внаслідок системного аналізу результатів опитування визначено, що для українців базовими національними цінностями є соборність, соціальна справедливість, патріотизм, терпимість, духовність, гостинність, повага до родини, «кордоцентризм» та низка інших, що складають основу нашої української ментальності. Російська збройна агресія проти України розглядається українською громадськістю як війна цінностей. Доцільно скористатися авторським обґрунтуванням теоретико-методологічних засад ефективного публічного управління захистом національних цінностей в Україні задля перспективного урядування майбутнього з питання зміцнення суверенітету, збереження територіальної цілісності України.

Nataliia Larina,

Associate Professor of Public Policy, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv

GOVERNMENT OF THE FUTURE. PUBLIC MANAGEMENT OF THE PROTECTION OF NATIONAL VALUES IN UKRAINE: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACH

Abstract. *The chapter is devoted to the scientific and empirical study of theoretical and methodological approaches to public management of the protection of national values in Ukraine. The war demonstrated that a strong state is built on the identification of citizens with the state. Common values unite the state and citizens. **The subject of the study** is the definition of theoretical and methodological approaches to public administration of national values protection in Ukraine.*

***The methodological basis** of the study is the theoretical and methodological justification of the peculiarities of public management of the protection of national values from the perspective of systemic, analytical, historical, axiological approaches; systems of interconnected and complementary general scientific and special research methods, in particular, comparative, situational, systemic and structural-functional analysis.*

***The purpose of the study** is to justify the theoretical and methodological principles of effective public management of*

the protection of national values in Ukraine for the prospective management of the future.

To achieve the aims and purposes of the study, the author analysed the scientific works of domestic scientists on the protection of national values, outlining methodological approaches to the study of the value of the individual, the value of society. The material in this chapter is based on an empirical research of students in 2016-2018 and in 2022 after the full-scale invasion of Ukraine by Russia regarding the definition of core values of Ukrainian society (the study was based on the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine and the Taras Shevchenko National University of Kyiv).

***Research conclusion.** As a result of the system analysis of the research results, it is certain that for Ukrainians the basic national values are conciliarity, social justice, patriotism, tolerance, spirituality, hospitality, respect for family, «cordocentrism» and a number of others that form the basis of our Ukrainian mentality. Russian armed aggression against Ukraine is viewed by the public as a war of values. It is advisable to use the author's justification of theoretical and methodological foundations of effective public management of the protection of national values in Ukraine for the perspective government of the future on the issue of strengthening the sovereignty, preservation of the territorial integrity of Ukraine.*

Вступ. На думку вітчизняних учених, національні цінності не знайшли широкого відображення у наукових дослідженнях головним чином тому, що відсутні механізми формування та взаємоузгодженості інтересів особи, суспільства та держави. Водночас ці проблеми століттями перебували в центрі уваги видатних мислителів, а сьогодні їх успішне розв'язання є передумовою ефективного забезпечення публічного управління захистом національних цінностей у сфері публічного управління, що зумовлює необхідність наукового дослідження. Даний розділ монографії присвячено визначенню особливостей публічного управління у сфері захисту національних цінностей України в історичній ретроспективі та еволюції української національної ідеї, яка розвивалась від теологічної концепції, вираженої у «відреченні від земних благ»; через культурологічну та національну, які визнаються «фундаментом культури», до соціально-правової та державницької, які забезпечують «права та свободи людини».

Загальною методологічною основою даного параграфу монографії є теоретико-методологічне обґрунтування особливостей публічного управління захистом національних цінностей з позицій системного, аналітичного, історичного, діалектичного, аксіологічного підходів; порівняльного та структурно-функціонального аналізів; соціально-філософські положення про природу національних цінностей, загроз та безпеки в суспільстві.

Теоретико-методологічними засадами роботи є система взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема, метод системного аналізу; історичний, порівняльний і структурно-функціональний аналіз; ситуативний метод та методи аналізу і синтезу; базові теоретичні положення і моделі управління, систематизація нормативно-правових актів і літератури за темою дослідження; узагальнення анкетування; виявлення, добір, класифікація та узагальнення фактів, спрямованих на отримання об'єктивних та достовірних результатів, а саме:

- метод системного аналізу сприятиме дослідженню державного управління захистом національних цінностей в Україні як цілісної системи, розгляду її елементів у взаємодії та взаємозв'язку, систематизації емпіричної інформації, аналізу наявного стану державно-управлінського забезпечення захисту національних цінностей України, визначенню шляхів вдосконалення;

- історичний метод – для розкриття теоретико-історичних передумов державного управління захистом національних цінностей як визначальної складової національної безпеки України, простеження динаміки розвитку ціннісних концепцій у процесі державотворення України, відтворення історичної хронології та розкриття історичних умов захисту національних цінностей у процесі державотворення України;

- порівняльний та структурно-функціональний методи – для виявлення особливостей інституціоналізації суб'єктів державного управління захистом національних цінностей та розкриття змісту їх функцій; вивчення та узагальнення досвіду європейських країн з проблеми державного управління захистом національних цінностей для подальшої адаптації його в Україні;

- аналіз фактологічної та емпіричної інформації органів державного управління, результатів соціологічних досліджень, одержаних в результаті анкетування – для врахування тенденцій змін

державно-суспільних відносин щодо захисту національних цінностей, підтвердження авторських теоретичних побудов щодо сучасного стану державного управління захистом національних цінностей України, порівняння показників суспільної думки й експертних оцінок провідних аналітичних центрів та науково-дослідницьких організацій стосовно стану досліджуваної проблеми в Україні, визначення актуальних напрямів вдосконалення державного управління захистом національних цінностей у сфері національної безпеки України.

Основними джерелами дослідження будуть наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених в сфері публічного управління; нормативно-правові акти органів державного управління; сучасні концепції розвитку відносин, взаємозв'язку, взаємодії органів державного управління та інститутів громадянського суспільства у гуманітарній сфері, якими передбачено захист національних цінностей (передусім в контексті вибору концептуальних підходів щодо забезпечення гуманітарної сфери) та багатофакторності взаємозв'язку держави, суспільства і людини, середовища їх функціонування (розвитку).

Здійснений теоретичний аналіз наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували поняття «цінності», дозволив розглядати суспільно-значимі цінності як матеріальні та духовні, що є важливим для людини, спільноти, суспільства.

Уточнено понятійно-термінологічний апарат державного управління з проблеми захисту національних цінностей, а саме: «національні цінності» – це фундаментальні морально-етичні уявлення і норми, які концентровано виражають своєрідність, самобутність, особливості характеру, звичаї, традиції, уклад життя, найбільш важливі потреби народу, та являють собою серцевину його духовного життя, синтез кращих рис і якостей; «захист національних цінностей» – це спільна діяльність суб'єктів державної влади та громадянського суспільства, спрямована на збереження, захист прав і свобод людини і громадянина, політичних, соціально-економічних, правових, освітньо-культурних, етичних та інших норм, що об'єднує значну більшість жителів держави і служить основою їх національно-політичної ідентичності, забезпечує захищеність від внутрішніх загроз і зовнішнього втручання.

За результатами історичного, порівняльного аналізів наукової літератури систематизовано сучасні наукові підходи та принципи

державного управління у сфері захисту національних цінностей, що включає в себе управлінський, політологічний, соціальний, правовий, філософський аспекти.

З'ясовано, що здебільшого проблема державного управління у сфері захисту національних цінностей досліджувалася на засадах державоцентричного та націоцентричного підходів; менше – на засадах суспільноцентричного та людиноцентричного підходів; при цьому переважаючим залишається державоцентричний підхід.

Охарактеризовано та систематизовано основні принципи публічно-управлінського забезпечення захисту національних цінностей, визначених вітчизняними та зарубіжними науковцями, спрямованих на людину, суспільство та державу. Основна спрямованість принципів забезпечення захисту цінностей особистості зосереджена на захист її прав і свобод, пріоритетності застосування ненасильницьких методів у розв'язанні внутрішніх та зовнішніх проблем, розвитку професіоналізму.

4.4.1. Історіографі та методологія дослідження публічного управління на ціннісній основі

Проблематика публічного управління розглядалася через систему національних цінностей як поєднання декількох підсистем в роботах М. Боришевського [1; 2], О. Вишневецького [3; 4], П. Петровського [5; 6; 7] та Г. Ситника [8; 9; 10]. Системний підхід сприяє обґрунтуванню сучасних наукових засад публічного управління цим процесом у складних суспільно-політичних системах, орієнтованих на захист національних цінностей людини, суспільства та держави, особливо в умовах глобалізаційних викликів, які пов'язані з початком вторгнення країни-агресора РФ в Україну та трансформаційними змінами, які відбудуться в повоєнний період – відбудова держави на звільнених від окупантів територіях України.

Проблемам розвитку системних підходів у сфері публічного управління, розв'язання яких забезпечить реалізацію демократичних реформ в Україні, присвячені комплексні дослідження В. Бакуменка, який на прикладі державного управління визначає їх як: «діяльність держави, спрямована на створення умов для як найповнішої реалізації функції держави, основних прав і свобод громадян, узгодження різноманітних груп інтересів у суспільстві та між державою та суспільством» [11, с. 12].

У Законі України «Про основи національної безпеки України», відсутнє поняття «національні цінності», натомість закріплено поняття «національні інтереси – це життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави» [12].

Незважаючи на те, що поняття «цінності українського народу» є більш вузьким, хоча й різноплановим, вітчизняні науковці віддають переваги дослідженням саме національних інтересів, які є невіддільними від сформованої системи національних (стратегічних) цілей; розробляють класифікації національних інтересів, ранжування, методологічні засади формування Стратегії національної безпеки України [13]. Це дає підстави нам констатувати про доцільність розробки системного уявлення про національні цінності в сфері публічного управління в Україні.

Одними з перших намагалися розв'язати означене питання В. Вагапов, О. Гончаренко, Е. Лисицин, Г. Ситник, розуміючи, що національні цінності є принципово важливими, відносно незмінними та своєрідними інваріантами соціокультурного розвитку людини, суспільства, держави, запропонували вивести їх із аналізу основних положень Конституції України [14].

4.4.2. Дослідження системи національних цінностей держави, суспільства та особистості

На підставі аналізу дослідження вітчизняних науковців питання національних цінностей, автором розділу окреслено наступну структуру: цінності особистості, цінності суспільства та цінності держави [8-15] (див. табл. 1).

У табл. 4.4.1 представлено експертне опитування студентів, які навчалися за спеціальністю 282 «Публічне управління та адміністрування» в Національній академії державного управління при Президентові України (2016-2018), результати якого свідчать, що перші місця в рейтингу посідають такі види цінностей:

Серед основних *державних національних цінностей* – природні ресурси, конституційний лад, система міжнародних зв'язків;

Серед основних *громадянських цінностей* – добробут соціальної справедливості, міжетнічна та міжконфесійна злагода.

Таблиця 4.4.1

Результати анкетування щодо системи національних цінностей держави, суспільства та особистості до 24 лютого 2022 року

<i>Цінності особистості</i>	<i>Цінності суспільства</i>	<i>Цінності держави</i>
<i>Моральні цінності</i> <i>Індивідуалізм</i> <i>Права та свободи</i> людини Патріотизм Безпека особистості Право приватної власності	<i>Добробут</i> <i>Соціальна</i> <i>справедливість</i> <i>Міжетнічна та</i> <i>міжконфесійна</i> <i>злагода</i> Ліберально- демократичні традиції Матеріальні та духовні надбання	<i>Природні ресурси</i> <i>Конституційний лад</i> <i>Система міжнародних</i> <i>зв'язків</i> Державний суверенітет Територіальна цілісність Безпека держави

Серед *особистих цінностей* – моральні цінності, індивідуалізм права та свободи людини.

Таким чином, безпека держави, суспільства та особистості не є лідерами в рейтингу основних цінностей держави, суспільства, особистості, незважаючи на анексію Криму та воєнні дії на Сході України, які тривали понад 2-3 років.

Результати контрольного опитування студентів після воєнного вторгнення країни-агресора Росії в Україну 24 лютого 2022 року (студенти спеціальності 282 «Публічне управління та адміністрування», 2021 року вступу) Навчально-наукового інституту публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який став правонаступником НАДУ при Президентові України, свідчить про зміну за всіма видами цінностей (див. табл. 4.4.2).

Як бачимо з табл. 4.4.2, в умовах повномасштабної війни, ведення тяжких боїв нашими захисниками з ворогом, активізації громадськості в обороні України, змінилися пріоритети цінностей. Зокрема, на думку респондентів, найбільш значущими національними цінностями є:

Серед *державних національних цінностей* – *безпека та оборона держави, державний суверенітет, територіальна цілісність, матеріальні та культурні надбання, система міжнародних зв'язків, конституційний лад, природні ресурси.*

Результати анкетування щодо системи національних цінностей держави, суспільства та особистості в умовах воєнного стану в Україні (після 24 лютого 2022 р.)

<i>Цінності особистості</i>	<i>Цінності суспільства</i>	<i>Цінності держави</i>
<i>Патріотизм</i>	<i>Консолідація суспільства</i>	<i>Безпека держави</i>
<i>Героїзм</i>	<i>Єдність в обороні держави</i>	<i>Державний суверенітет</i>
<i>Цілеспрямованість</i>	<i>Пошана до захисників</i>	<i>Територіальна цілісність</i>
<i>Безпека особистості</i>	<i>Батьківщини</i>	<i>Матеріальні та культурні надбання</i>
<i>Моральні цінності</i>	<i>Політично-суспільна стабільність</i>	<i>Система міжнародних зв'язків</i>
<i>Працьовитість</i>	<i>Здоров'я нації</i>	<i>Конституційний лад</i>
<i>Організованість</i>	<i>Демократичні традиції</i>	<i>Природні ресурси</i>
<i>Правдомовність</i>	<i>Соціальна справедливість</i>	
<i>Принциповість</i>	<i>Матеріальні та духовні надбання</i>	
	<i>Добробут</i>	

Серед основних *громадянських цінностей* – *консолідація суспільства, єдність в обороні держави, здоров'я нації, суспільно-політична стабільність; права суспільства та людини на життя, пошана до захисників вітчизни, рівність громадян перед законом, власна гідність, свобода слова.*

Серед *цінностей особистого життя* – *патріотизм, героїзм, цілеспрямованість, безпека особистості, моральні цінності, працьовитість, організованість; правдомовність, принциповість; внутрішня свобода, самоповага; мужність, рішучість, впевненість у собі, витривалість; самостійність (в мисленні, діяльності тощо); творча активність (розвинена уява, спостережливність тощо); підприємливість, старанність, ініціативність.*

Таким чином, анкетування засвідчило позитивну динаміку змін видів національних цінностей в українців протягом останнього десятиріччя, яке здійснюється занадто дорогою ціною для особистості, суспільства та держави – воєнною агресією Росії на Україну. Зовнішні чинники в глобалізаційних вимірах впливають на формування та власних цінностей особистості, а згодом інтер-

есів, завдань і мети як на рівні інститутів громадянського суспільства, так і на рівні державних органів влади. Вони представлені за допомогою рисунка (див. рис. 4.4.1).

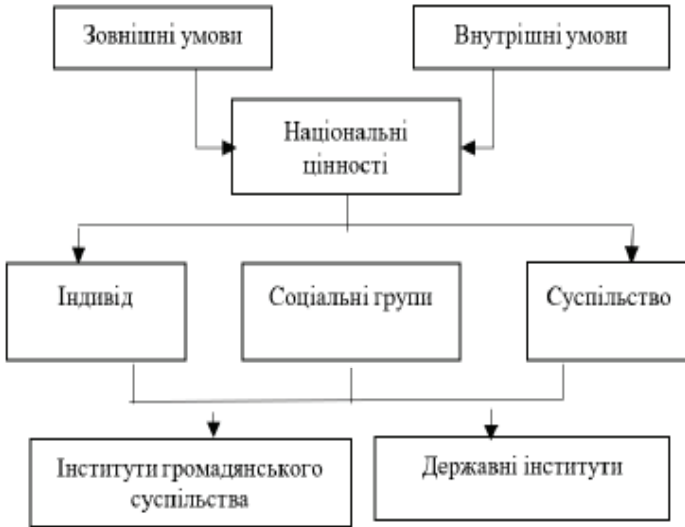

Рис. 4.4.1. Зовнішні та внутрішні чинники структури національних цінностей

Відповідно до рис.4.4.1, національні цінності є основними засадами існування людини, суспільства та держави. Вони лежать в основі формування взаємозв'язку між державними інститутами та інститутами громадянського суспільства. За таких умов українські національні цінності мають органічно вписуватися в систему моральних координат. Адже для формування особистості громадянина однаково важливі усі цінності, що гармонійно інтегрують особистість не лише в суспільство нашої країни, але й у світове співтовариство. Однак тільки національні цінності є передумовою стабільного миру в самій державі та між державами взагалі. Це підтверджено дослідженнями Інституту соціології НАН України та Національного інституту стратегічних досліджень [16], які проводилися в довоєнний період (2016-2019 рр.). Громадяни виділили *n'ять ціннісних синдромів*.

Перший охоплює здоров'я (4,74 бала за 5-бальною шкалою), сім'я (4,72), діти (4,67) та добробут (4,67).

До другого ціннісного синдрому належить створення в суспільстві різних можливостей для всіх, сприятливий морально-психологічний клімат у суспільстві та соціальна рівність (середній бал – 4,06).

Третій ціннісний синдром містить національно-культурне відродження та участь у релігійному житті (середній бал – 3,47).

Четвертий охоплює самореалізаційні цінності: цікава робота, суспільне визнання, підвищення освітнього рівня, розширення культурного бачення (середній бал – 3,70).

До п'ятого ціннісного синдрому належать політико-громадянські цінності: державна незалежність країни, демократичний розвиток країни, участь у діяльності політичних партій і громадських організацій тощо (середній бал – 3,51).

Вище було зазначено, що широкомасштабне воєнне вторгнення країни-агресора росії на територію Української держави внесли певні зміни в ранжування ціннісних синдромів українців: на перше місце з п'ятого перемістилися політико-громадянські цінності з певними відмінностями – державна незалежність країни, демократичний розвиток країни, участь складі захисників Збройних Сил України, Національної Гвардії України чи Територіальній обороні, волонтерство тощо

Досліджуючи національні цінності, вітчизняні науковці класифікували їх на *життєво важливі, важливі та периферійні* [17], що трансформуються у систему національних інтересів за такими ж критеріями важливості: життєво важливі національні інтереси, важливі національні інтереси, периферійні національні інтереси та національні цілі.

Вітчизняними дослідниками А. Качинським та Г. Ситником [9; 15] вперше розроблено систему національних інтересів та національних цілей, що *спрямована на реалізацію національних цінностей*. Завдяки зазначеній класифікації розкрито відмінності між національними цінностями та національними інтересами (табл. 4.4.3).

**Порівняння понять «національні цінності»
та «національні інтереси»**

Національні цінності	Національні інтереси
<p><u>Життєво важливі національні цінності (ціннісне ядро):</u> національна безпека, добробут, духовні надбання, система міжнародних зв'язків, патріотизм, соціальна справедливість;</p> <p><u>важливі національні цінності (структурна група цінностей):</u> матеріальні надбання, право приватної власності, державний суверенітет, територіальна цілісність, права та свободи людини, природні ресурси, конституційний лад;</p> <p><u>периферійні національні цінності:</u> міжетнічна та міжконфесійна злагода, ліберально-демократичні традиції, загальнолюдські цінності, індивідуалізм.</p>	<p><u>Життєво важливі національні інтереси:</u> виживання та розвиток України, консолідація суспільства, міжетнічна та міжконфесійна злагода, соціально-економічні реформи, забезпечення та примноження матеріальних цінностей, збереження та примноження духовних цінностей, збереження суверенітету й незалежності, ефективна система оборони, розвиток науково-технічного потенціалу;</p> <p><u>важливі національні інтереси:</u> удосконалення механізмів державного управління та місцевого самоврядування, гарантія прав приватної власності, збереження територіальної цілісності тощо);</p> <p><u>периферійні національні інтереси:</u> раціональне використання природних ресурсів, механізм громадського контролю над сектором безпеки тощо.</p>

Як бачимо з таблиці 4.4.3, структура національних інтересів лише частково корелюється з офіційною моделлю, що визначена в Законі України «Про національну безпеку України» [18], Стратегії національної безпеки України [19], Воєнній доктрині України [20], але є більш системною та науково обґрунтованою.

При тому, що *обґрунтування структури національних цінностей у зазначених нормативно-правових актах та стратегічних документах відсутнє.*

Аналізуючи наукові доробки вітчизняних учених, до *життєво важливих національних цінностей* (ціннісного ядра) відносяться національна безпека, добробут, духовні надбання, система міжнародних зв'язків, патріотизм, соціальна справедливість; тоді

як матеріальні надбання, право приватної власності, державний суверенітет, територіальна цілісність, права та свободи людини, природні ресурси, конституційний лад *належать до важливих національних цінностей (структурної групи цінностей)*; а між-етнічна та міжконфесійна злагода, ліберально-демократичні традиції, загальнолюдські цінності, індивідуалізм – *до периферійних національних цінностей*.

До життєво важливих національних інтересів належать виживання та розвиток України, консолідація суспільства, між-етнічна та міжконфесійна злагода, соціально-економічні реформи, забезпечення та примноження матеріальних цінностей, збереження та примноження духовних цінностей, збереження суверенітету й незалежності, ефективна система оборони, розвиток науково-технічного потенціалу.

Важливі національні інтереси можуть бути досягнуті завдяки удосконаленню механізмів державного управління та місцевого самоврядування, гарантуванню прав приватної власності, збереженню територіальної цілісності тощо.

До периферійних національних інтересів належать раціональне використання природних ресурсів, механізми громадського контролю над сектором безпеки тощо.

Зазначимо, що у вітчизняних наукових розвідках В. Шевченко та М. Іващенко часто ототожнюються національні цінності з національними інтересами, зокрема, під національними інтересами розуміють систему цінностей [21 с. 4]. До системи національних цінностей українського народу вітчизняні дослідники відносять національну державність, християнську віру та українську мову. На їхню думку, ця система є поєднанням елементів загальнолюдського та національного, і при цьому «національне» не протистоїть загальнолюдському, а є, по суті, «модифікацією» останнього, «втіленням загальнолюдського в канву українського менталітету, українського національного духу» [22, с. 27].

Внаслідок системного аналізу поданих у науковій літературі класифікацій, для українців базовими національними цінностями є соборність, соціальна справедливість, патріотизм, терпимість, духовність, гостинність, повага до родини, «кордоцентризм» та низка інших, що складають основу нашої української ментальності.

Вищеозначене відмічає й дослідник В. Грубов: «Духовність, віра в соціальну справедливість, соборність, сумлінна праця, збереження суспільної злагоди заради доброго життя і терпеливе сприйняття влади стали найбільш характерними рисами української ментальності, які в певному сенсі визначають суть її «консервативних глибин». На його думку, ключовими національними цінностями України у новому столітті можуть бути духовність, справедливість та соціальна солідарність [23].

Національними цінностями сучасного українського суспільства, на думку Ю. Сурміна, є: духовність, сімейні цінності, свобода, мир і злагода, національно-культурні цінності, патріотизм [24, с. 152-153].

За твердженням П. Ситника, «національні цінності – це цінності індивіда (особистості), цінності суспільства та цінності держави, предмети, явища та їх властивості, які задовольняють потреби особи, суспільства і держави в безпечному існуванні та прогресивному розвитку» [25 с. 122]. Вплив на безпеку особи, суспільства, держави та людської цивілізації природних і суспільних явищ автор зумовлює можливістю *розподілу національних цінностей на природні й соціальні*. Природними національними цінностями для людини є задоволення інстинктивних, побутових та біологічних потреб, а для держави – визначена географічно територія, природні ресурси, безпека держави [25 с. 123].

На думку вчених, національні цінності визначаються, насамперед, як фундаментальні морально-етичні уявлення і норми, які концентровано виражають своєрідність, самобутність, особливості характеру, звичаї, традиції, спосіб життя, найбільш важливі потреби народу, що є стрижнем його духовного життя, синтезом кращих рис і якостей [10 ; 26].

Таким чином, аналіз наукових розробок дає можливість констатувати, що до поняття «національні цінності» відноситься, як і «національні інтереси», так і «національні цілі», що визначають їх зміст, характер, конфігурацію та спрямованість.

Однак складові частини цієї тріади за усієї їх важливості та безумовного взаємозв'язку, не є рівнозначними. На першому місці в цій ієрархії, стоять національні цінності, які є найменш рухомим і найбільш стабільним елементом системи, що формується у ході історичного процесу, розвитку матеріальної та духовної культури суспільства, відповідає геополітичному спрямуванню країни [25].

Тоді як національні інтереси – це елемент порівняно динамічний, що формується на базі національних цінностей під впливом довгострокових тенденцій суспільного розвитку.

Національні цілі – найбільш рухомий елемент, який визначається національними інтересами з урахуванням внутрішньої та міжнародної обстановки [9 ; 10].

Таким чином *національні цінності* визначають ціннісні орієнтації суспільства, політичні, культурологічні та філософсько-світоглядні уявлення та переконання, моральні та етичні принципи поведінки кожного члена суспільства. Ціннісні орієнтації кожного індивіда присутні як на рівні свідомості, так і підсвідомості. Тому в будь-якому суспільстві вони мають бути об'єктом виховання і цілеспрямованого впливу з боку суспільства та держави.

4.4.3. Особливості публічного управління захистом національних цінностей на ціннісній основі

Виходячи із зазначеного, можна стверджувати, що публічне управління національними цінностями сприяють реалізації великого кола функцій [27; 28] у всіх сферах життєдіяльності суспільства, які окреслино у *Додатку А*.

Як видно із додатка А за своїми функціями публічне управління національними цінностями носить не лише прогностичний, націлений в майбутнє напрям діяльності, а також впливає на культурні традиції, звичаї, усталені норми, завдяки чому забезпечується зв'язок з минулим, що має особливе значення у вихованні патріотичних почуттів, успадкуванні родинних обов'язків у їх моральному значенні. Ціннісні уявлення регулюють соціальну поведінку людей і стосовно сучасних реалій, «спрямовують» її.

Аналізуючи дослідження зарубіжних вчених з питань захисту національних цінностей, виокремимо праці С. Латама [29], який у своїх роботах зазначає, що термін «національні цінності», спираючись на суб'єктивні погляди людей, є значимими або важливим. *У державному управлінні цінності представляють погляди щодо інтересів, які соціальні інститути мають просувати та захищати, і принципів, які вони зобов'язані втілювати.*

Вітчизняні дослідники при здійсненні ціннісної ідентифікації сучасної України простежили глибинне співіснування в ній рис «європейськості» і «євразійськості» та дослідив проблематику

«Схід – Захід» в українському контексті. Вони зазначили, що поєднати східні та західні цінності та уніфікувати світ не зможе навіть інформаційна і технологічна революції. На його думку, *західні цінності* – права людини, свобода особистості, демократія, політичний плюралізм; *східні цінності* – колективізм, сім'я, схильність до згоди, повага до авторитарного управління тощо. І насаджувати народам Сходу і Заходу різні цінності, не враховуючи їх національних особливостей, – фактично означає виявляти неповагу до цих народів, які нібито не сприймають світових прогресивних цінностей [30, с. 68].

У такому контексті повномасштабна війна, розв'язана РФ в Україні 24 лютого 2022 року та на сході нашої країни в 2014 році – це збройне протистояння, в якому українці намагаються відстояти європейські цінності – демократію, свободу, право вибору – на противагу азійсько-російським цінностям – патерналізму, етатизму, деспотизму тощо.

Нав'язування Росією ідей «руського міра», її власних цінностей щодо «денаціоналізації», є агресивним і небезпечним явищем, що й призвело від виникнення Придністров'я, Абхазії, анексованого Криму, війни та зростання сепаратизму на сході України, до зруйнованих сотні міст і сіл України, серед яких – Бородянка, Ірпінь, Гостомель, Маріуполь, Лисичанськ, Харков, Чернігів та ін.

Для подальшої розбудови України як суверенної держави, зміцнення її суверенітету, збереження територіальної цілісності, для формування та розвитку духовності народу України однією з основних функцій публічного управління має стати захист саме національних цінностей, а вже потім національних інтересів. Послаблення цієї функції, подальша деградація можуть призвести до втрати національної ідентичності, оскільки національні цінності лежать в основі політичних, культурологічних та світоглядних уявлень, моральних та етичних переконань кожного громадянина держави.

За результатами аналізу наукової літератури, нами виокремлено основні принципи публічного управління захистом національних цінностей, зокрема:

- пріоритетність національних цінностей України;
- спрямованість на захист прав і свобод громадян України у сфері національної безпеки;
- верховенство права;
- дотримання балансу інтересів людини, суспільства, держави;

- пріоритетність ненасильницьких методів у розв’язанні внутрішніх та зовнішніх проблем захисту національних цінностей;
- об’єктивність і вірогідність оцінок наявної ситуації та прогнозів щодо розвитку країни у сфері захисту національних цінностей;
- вчасне реагування механізмів захисту національних цінностей на реальні та потенційні загрози;
- цілісність та збалансованість інструментів захисту національних цінностей держави, їх інтегрованість у внутрішньо- та зовнішньополітичну безпеку;
- прозорість розподілу повноважень та захисту національних цінностей;
- професіоналізм, відкритість та прозорість діяльності органів державного влади у процесі реалізації захисту національних цінностей людини, суспільства, держави;
- активізація співпраці органів влади з інститутами громадянського суспільства у сфері захисту національних цінностей.

Аналізуючи зазначені принципи публічного управління захистом національних цінностей, зроблено спробу систематизувати їх за ознаками спрямованості на людину, суспільство та державу (див. табл. 4.4.4).

Таблиця 4.4.4

Спрямованість основних принципів публічного управління на забезпечення захисту національних цінностей

Спрямованість:		
людина	суспільство	державна
1	2	3
захист її прав і свобод; пріоритетність застосування ненасильницьких методів у вирішенні внутрішніх та зовнішніх проблем; розвиток професіоналізму	захист політичних, соціально-економічних, правових, освітньо-культурних, етичних та інших норм, виражених у верховенстві права, прозорості та відкритості розподілу повноважень між громадянським	захист національно-політичної ідентичності; захищеність від внутрішніх загроз та зовнішнього втручання; пріоритетність національних цінностей у діяльності держави та громадянського суспільства; дотримання балансу інтересів особи, суспільства, держави; об’єктивність і вірогідність оцінок

1	2	3
	суспільством та державою, реалізації демократичних засад у державному управлінні	наявної ситуації та прогнозів щодо розвитку країни у сфері безпеки; вчасне реагування механізмів захисту національних цінностей на реальні та потенційні загрози; цілісність та збалансованість інструментів захисту національних цінностей держави, їх інтегрованість у внутрішньо- та зовнішньополітичну систему безпеки

Як бачимо з таблиці 4.4.4, основна спрямованість принципів публічного управління захистом національних цінностей на індивідуальному рівні зосереджена на захисті прав і свобод особистості, пріоритетності застосування ненасильницьких методів у вирішенні внутрішніх та зовнішніх проблем, розвитку професіоналізму. Ці *принципи є характерними для реалізації людиноцентристського підходу в соціальному управлінні*, дослідженням якого присвятили свої наукові праці І. Вишенський, С. Яворський, К. Сакович, Г. Сковорода, І. Копинський, П. Могила, М. Костомаров, П. Юркевич та ін., а також сучасні дослідники С. Здіорук, О. Литвиненко, А. Качинський, В. Кремень, С. Кісельов, М. Розумний, Б. Парахонський, В. Пироженко, Г. Ситник, М. Степико, М. Ожеван, Ю. Опалько та ін.

Пріоритетними принципами публічного управління захистом національних цінностей *суспільства є*: захист політичних, соціально-економічних, правових, освітньо-культурних, етичних та інших норм, виражених у верховенстві права, прозорості та відкритості розподілу повноважень між громадянським суспільством та державою, реалізації демократичних засад в публічному управлінні та адмініструванні, зокрема партисипативної демократії, яка ґрунтується на системі теоретичних концептів; досягненні загальнонаціонального консенсусу; участі в реалізації соціогуманітарних програм та розвитку ринкової економіки; громадському контролю за збереженням та популяризацією історико-культурної спадщини

українського народу. Саме ці *принципи забезпечують застосування суспільноцентристського підходу* у дослідженні проблеми державного управління захистом національних цінностей, які з різних аспектів досліджували В. Крутов, О. Корнієвський, В. Кулик, О. Гончаренко, Р. Джангужин, Е. Лисицин, Г. Новицький, Г. Палій.

Основну спрямованість принципів публічного управління захистом національних цінностей *держави складають*: захист національно-політичної ідентичності; захищеність від внутрішніх загроз та зовнішнього втручання; пріоритетність національних цінностей у діяльності держави та громадянського суспільства; дотримання балансу інтересів особи, суспільства, держави; об'єктивність і вірогідність оцінок наявної ситуації та прогнозів щодо розвитку країни у сфері безпеки; вчасне реагування механізмів захисту національних цінностей на реальні та потенційні загрози; цілісність та збалансованість інструментів захисту національних цінностей держави, їх інтегрованість у внутрішньо- та зовнішньополітичну систему безпеки. Зазначені проблеми здебільшого розглядаються *на засадах державоцентричного підходу, які окреслили у своїх наукових розвідках* О. Белов, В. Гончаренко, В. Горбулін, С. Гордієнко, О. Дзоз, А. Качинський, В. Кремень, М. Косолапов, Є. Кравець, Г. Мурашина, Г. Новицький, В. Пилипчук, С. Пирожков, С. Селіванов, М. Сунгуровський, М. Потебенько, А. Опальов та ін.

Ю. Вассіян, В. Винниченко, М. Грушевський, Д. Донцов, А. Крижанівський, Ю. Липа, І. Лисяк-Рудницький, В. Липинський, М. Міхновський досліджували національні цінності на засадах *націоцентричного підходу*.

Націоцентричний підхід в сучасних умовах державотворення України має втілюватися у побудові національної ідентичності, яка органічно і гармонійно поєднає етнічні та регіональні ідентичності, тобто формування «територіальної нації» В. Липинського – «з несвідомої етнографічної маси свідомої та зорганізованої державної нації» [31, с. 167]. «Нація, – писав В. Липинський, – це реалізація хотіння до буття нацією. Коли нема хотіння, виявленого у формі ідеї, – нема нації. З цієї свідомості і цього хотіння родиться патріотизм: любов до своєї землі, до своєї Батьківщини і до всіх, без виїмку, її мешканців. Патріотизм – свідомість своєї території, а не сама територія – лежить в основі буття і могутності держав» [32, с. 387].

В. Липинський визначав націю як сукупність людей, об'єднаних «територіальним патріотизмом». Як відомо, сьогодні

саме територіальний підхід лежить в основі сучасного концепту громадянської нації – спільноти громадян певної країни, які незалежно від етнічного походження визнають цю країну своєю, мають рівні соціальні й політичні права і спільне бачення її минулого й майбутнього [32, с. 76].

Правильний вибір підходів, методів і шляхів публічного управління захистом національних цінностей є визначальною складовою безпеки України. Їх комплексний характер, рівень непередбачуваності і сила впливу на параметри системи безпеки у зв'язку з посиленням процесів глобалізації вимагає вибору заходів, адекватних рівню реальних і потенційних загроз національним цінностям.

Здійснений у роботі аналіз принципів публічного управління захистом національних цінностей на державному, суспільному та індивідуальному рівнях спонукає більш детально розглянути проблеми і безпеки України в контексті суспільного розвитку, в умовах поглиблення економічних і політичних суперечностей, зростання взаємозалежності етносів, націй, держав. Тож з новими викликами до публічного управління захистом національних цінностей як визначальної складової безпеки останнім часом зазнали змін пріоритети суб'єктного складу цього поняття. Якщо наприкінці 70-х років ХХ ст. з-поміж об'єктів національної безпеки (держава, суспільство, особа) домінантою слугувала держава як головний суб'єкт політичних відносин, то на зламі тисячоліть ситуація істотно змінилась, що пов'язано передусім зі змінами політичної системи світу. Об'єктивна потреба в розв'язанні планетарних проблем розширила сферу політики, що орієнтується на цінності особистості. У зазначеній тріаді понять поступово пріоритетного значення набувала особа/людина. Так, наприклад, не випадково ще у 1994 році у Доповіді про людський розвиток ООН було представлено нову концепцію безпеки людини [33], де порушено як національні, так і глобальні проблеми безпеки людини, зокрема запроваджено поняття «людська безпека» як образ досконалого світу, мету, якої можна досягнути шляхом співробітництва держав і народів. Міжнародна ситуація ХХІ ст. підтверджує значущість проблематики безпеки людей, розвитку особи, трудової, продовольчої, екологічної безпеки, захисту людей від урядів. Сутність національної безпеки (захищеність життєво важливих цінностей особи, суспільства та держави від внутріш-

ніх і зовнішніх загроз) полягає в комплексному й рівноцінному поєднанні її об'єктів (складових), функціонуванні цивілізованих гарантій і механізмів їх надійного захисту [34, с. 18].

Зміни, що відбулися в міжнародній системі на межі третього тисячоліття, актуалізували проблему становлення та формування нової системи міжнародної безпеки. Об'єктами сучасних наукових досліджень постають міжнародно-правові аспекти становлення й розвитку нової європейської системи безпеки як у загальнотеоретичному контексті, так і з позиції окремих аспектів зазначеної тематики. Зокрема, обґрунтовано низку нових концептуальних у науковому плані та важливих для практики понять і положень: розкрито характер зв'язку між безпекою та розвитком; сформульовано висновок про те, що основою всеосяжної системи міжнародної безпеки в умовах перманентних змін світопорядку постає колективна безпека; сформульовано висновок про те, що головною загрозою для сучасного міжнародного порядку є регіональні конфлікти, які переходять в глобальні виміри [16 с. 7–10].

Згідно із законодавством України громадяни держави мають право на захист свого життя й здоров'я від наслідків аварій, пожеж, стихійних лих, а відповідно можуть вимагати від Уряду України, інших органів державної виконавчої влади, адміністрацій підприємств, установ й організацій незалежно від форм власності й господарювання гарантій щодо забезпечення його реалізації. Держава, як гарант цього права, здійснює захист населення від небезпечних наслідків аварій і катастроф техногенного, екологічного, природного й військового характеру. Тому в контексті цього питання варто розглядати зміст поняття «*захист національних цінностей*» як стан захищеності державної влади, суверенітету, державної цілісності, обороноздатності, спокою людей, громадської злагоди, довілля, національної та релігійної рівності.

Особливо небезпечним для Української держави сьогодні є воєнні дії в Україні, які були штучно організовані ще навесні 2014 р. в окремих районах Донецької та Луганської областей під гаслами руху за федералізацію та убезпечення російськомовних громадян рф. Насилля в цих районах Донецької та Луганської областей здійснювалося озброєними бойовиками так званих фейкових республік «ДНР» і «ЛНР» за військової підтримки РФ, яка 22 лютого 2022 року оголосила своє рішення щодо їх прийняття до складу своєї держави, здійснивши опісля, 24 лютого 2022 року віроломний повномасштабний воєнний напад на нашу державу.

Шоком як для України, так і всього світу, стало повідомлення про проведення країною-агресором – РФ так званої «спеціальної операції», що призвело до тимчасової окупації частин Житомирської, Київської, Сумської, Харківської областей (до 01 квітня 2022 року), а також Луганської, Донецької, Запорізької, Миколаївської та Херсонської областей.

Державно-управлінське забезпечення захисту національних цінностей у сфері національної безпеки лежить в основі зовнішньої політики держави: разом із захистом національних інтересів держава покликана захищати ідеологічні та територіальні цілі країни; зовнішня політика спрямована на захист державою своїх цінностей у зовнішньому середовищі.

В. Мід стверджує, що зовнішня політика держави ґрунтується на поєднанні інтересів та цінностей, вбачає значну роль як національних інтересів, так і національних цінностей у визначенні загальної зовнішньополітичної стратегії [36].

Звертаючись до терміну прогресивного інтернаціоналізму, Р. Фалк [37] вказує на чотири основні організаційні ідеї зовнішньої політики держави, що поєднують національні цінності та національні інтереси – національна сила, ліберальна демократія, вільне підприємництво та світове лідерство. Серед пріоритетів національних цінностей – свобода, демократія, вільна економіка, людська гідність.

Отже, аналіз робіт видатних учених світу свідчить, що *публічне управління захистом національних цінностей нерозривно пов'язане із захистом національних інтересів*, адже втрата національних цінностей ставить питання про існування держави взагалі. Тому *першочерговий національний інтерес держави – це захист національних цінностей*.

Публічне управління захистом національних цінностей можна здійснювати як активно, так і пасивно. Серед пасивних підходів – моделювання демократичної поведінки; серед активних – військової дії (при загрозі експансії зовнішніх, чужих цінностей). Проміжне місце займають використання засобів масової інформації, дипломатія, іноземна допомога, приховані політичні маніпуляції.

Для нас цінним є твердження американського вченого, дипломата Е. Абрамса [38] про те, що зовнішня політика домінування може забезпечити не лише просування, але й захист таких національних цінностей як мир, демократія, права людини.

Технологія публічного управління захистом національних цінностей передбачає чітке окреслення системи загроз національним цінностям, більшість з яких мають внутрішнє походження. Серед них найбільш небезпечними є внутрішньополітична криза, корупція, тіньова економіка, організована злочинність, деформації економічного, соціального та демографічного розвитку тощо.

На інтенсивність захисту національних цінностей у сфері публічного управління України впливає зростання зовнішніх загроз, які обумовлені появою нових або зміною характеру прояву наявних загроз. Крім того, внаслідок глобалізації посилюються взаємозв'язки між внутрішніми та зовнішніми загрозами.

Вітчизняні вчені в сфері публічного управління класифікують загрози за характером дій, зокрема, себ [39, с. 17–18]:

загрози воєнного характеру – пряма масштабна збройна агресія. Причиною виникнення загрози можуть стати принципові антагоністичні суперечності життєво важливих національних інтересів України і будь-якої держави або коаліції держав, прагнення їх безумовного панування в регіоні. Час, потрібний для визначення та запобігання загрозі, вважають достатнім для виключення чинника несподіваності агресії, як це відбувається з РФ. Однак може бути недостатнім для переведення національної економіки на воєнний лад, тому необхідним залишається дотримання вибраного курсу здійснення зовнішньої політики України;

загрози невоєнного характеру – загрози загального характеру, що виникають унаслідок діяльності терористичних та організованих злочинних угруповань, неадекватної реакції на ці явища держав регіону, що загрожує національним інтересам України. З огляду на наявність в Україні нестабільних територій існує ймовірність виникнення таких загроз. Стихійні лиха, масштабні екологічні катастрофи є найбільш можливими та, водночас, менш прогнозованими для України. Вони можуть виникати внаслідок стихії природи, а також у результаті діяльності як України, так і інших держав регіону в межах єдиного природного середовища. Можливість виникнення таких загроз значно підвищується на тлі експлуатації екологічно небезпечних виробництв, використання застарілого обладнання, відсутності ефективного екологічного контролю господарчої діяльності з боку держави. Економічна неспроможність держави залишається однією з основних загроз невоєнного характеру.

Окрім того, загрози класифікуються за:

- розташуванням джерел: внутрішні та зовнішні;
- якістю (достеменністю) виявлення: уявні та реальні загрози;
- характером спрямування: прямі та непрямі;
- характером здійснення: явні та приховані;
- змістом: воєнні, економічні, соціально-психологічні, екологічні, ідеологічні, техногенні, інформаційні тощо [40, с. 26].

Однак існують чинники, які можуть розбалансувати співвідношення у забезпеченні національних інтересів та захисту національних цінностей у зовнішньополітичній діяльності. Серед них – *невід’ємний конфлікт між реалізмом національних інтересів та ідеалізмом національних цінностей* [41]. Прагнення поєднати реалізм та ідеалізм все ж призводить до того, що з’являється одне, а втілюється інше, створюючи *неконгруентність у зовнішній політиці держави*. Тобто, коли національні цінності та національні інтереси збігаються, тоді публічне управління захистом національних цінностей стає реальним, на відміну від ситуації, коли національні інтереси є більш прагматичними в порівнянні з національними цінностями. Так, деякі уряди при здійсненні зовнішньої політики особливо *не ототожнюють свою зовнішньополітичну діяльність з популяризацією прав людини* – позицією, яку можна вважати частиною ідеалістичної зовнішньої політики із захисту національних цінностей.

Діапазон підходів, які можуть бути використані в публічному управлінні для захисту національних цінностей, варто застосувати і для захисту національних інтересів. Наприклад, країна, з розвинутою демократією, може змусити членів тоталітарних урядів виступати за демократичні реформи. Таким чином, держави можуть одночасно захищати свої національні інтереси та свої національні цінності через свою зовнішньополітичну діяльність. Захист національних цінностей, який передбачає моделювання бажаних цінностей, може реально посилити захист національних інтересів у країні [41].

Розглядаючи розвідки вітчизняних науковців щодо визначення поняття «захист національних цінностей», відзначимо дослідження А. Качинського, який трактує «захист» як передусім можливість здійснення деяких умов технічного, природного, економічного або соціального характеру, які можуть протистояти виникненню несприятливих подій та процесів [15, с. 92].

«Захист створює передумови протидії забезпеченню безпеки, він обмежується діями, які підкріплюють його, але не переростають у діяльність, безпосередньо спрямовану на його здійснення», – зазначає В. Ліпкан [42].

З метою зниження рівня суб'єктивності при визначенні терміна «захист» дослідник О. Бодрук пропонує використовувати таке поняття як «фактор», «аспект» [43, с. 43] – об'єктивні якісні та кількісні показники, які можуть свідчити як про зниження, так і про зростання рівня безпеки. Виходячи з переліку різноманітних термінів, автор дослідження використовує методи факторного аналізу, визначаючи реальний ступінь захищеності національних цінностей. Однак останній не є досить достовірним, оскільки наявні певні методологічні труднощі, зокрема досить складно визначити параметри, поза межами яких соціальна система втрачає здатність до саморегуляції і сталого розвитку.

З методологічного погляду обидва наведені визначення є цілком прийнятними, однак з метою уніфікації поняття «державне управління захистом національних цінностей у сфері національної безпеки» доцільно на основі структурно-функціонального аналізу виділити різні аспекти його тлумачення.

В організаційно-управлінському аспекті – це узгодження та координація діяльності суб'єктів національної безпеки – державних органів влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, посадових осіб та окремих громадян, – спрямованої на подолання загроз, захист прав і свобод людини, цінностей громадянського суспільства, національних інтересів та національних цінностей держави в галузі, що здійснюється у межах законодавства України.

У структурно-функціональному аспекті – забезпечення захищеності громадянських, територіальних прав та свободи, культурних, освітніх, наукових, духовно-релігійних та інших життєво важливих інтересів та цінностей українського народу (особистості, суспільства, держави) від внутрішніх загроз і зовнішнього втручання та включає систему суспільно-політичних заходів, яка забезпечує цю захищеність.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Доходимо до висновку, що для досягнення мети і завдань дослідження був використаний комплекс загальнонаукових і специфічних методів, принципів та підходів, властивих історії та теорії державного управління, а також суміжних з нею галузей науки.

Водночас, очевидно, що обґрунтування теоретико-методологічних особливостей публічного управління захистом національних цінностей, основних тенденцій розвитку та актуальних напрямів вдосконалення на основі сучасних положень публічного управління, дозволяє значною мірою просунути у напрямі розвитку методологічних підходів щодо вдосконалення публічного управління захистом національних цінностей.

Враховуючи сучасну роль держави у розвитку гуманітарної сфери, необхідність підвищення ефективності використання її наявних можливостей щодо захисту національних цінностей, належного обґрунтування концептуальних засад та напрямів вдосконалення публічного управління в цій сфері діяльності визначається нами як предмет дослідження.

Необхідність аналізу широкого кола проблематики на всіх рівнях (індивідуальному, суспільному, національному, державному, міжнародному) свідчить про доцільність використання *людиноцентричного, суспільноцентричного, націоцентричного та державоцентричного підходів* з урахуванням усієї низки сучасних процесів, серед яких: зростання ролі ціннісних факторів, посилення взаємопов'язаності структур захисту національних цінностей; формування нових параметрів і характеристик суб'єктів публічного управління захистом та поява сучасних інтегрованих методів, принципів забезпечення захисту національних цінностей у гуманітарній сфері на різних рівнях. Вони спрямовані на гармонізацію моральних, гуманітарних, соціальних, економічних, політичних, правових взаємовідносин у певній спільноті.

Поняття «національні цінності», «публічне управління захистом національних цінностей» розкриваються завдяки системному, порівняльно-історичному аналізу цих термінів, вивченню окремих частин цього складного процесу, а також їх узагальненню до загальної структури.

Проаналізовано генезис захисту національних цінностей українського суспільства у контексті безпеки людини, держави і суспільства, здійснити аналіз суб'єктів публічно-управлінського забезпечення захисту національних цінностей на сучасному етапі державотворення, що сприяло виокремленню структурно-функціональних характеристик, вивченню та узагальненню нормативно-правового забезпечення проблеми дослідження, виявленню осно-

вних тенденцій державного управління захистом національних цінностей в умовах дії воєнного стану та трансформаційних змін в повоєнний період реалізації гуманітарної політики держави.

Українські науковці, які здійснюють теоретико-методологічну розробку національних цінностей, не можуть не відчувати на собі суперечливих результатів наукових досліджень з аксіологічної проблематики. Внаслідок цього, розробка категорії «національні цінності» є не тільки важливою теоретико-методологічною проблемою теорії публічного управління, вона значною мірою зумовила використання методів дослідження інших суспільно-гуманітарних та наукових галузей знань. Насамперед йдеться про філософські, історичні, політичні, юридичні науки. Варто зазначити, що велику роль у дослідженні відіграв аналіз філософських концепцій з аксіологічної проблематики, вивчення нормативно-правових джерел. Право є основним регулятором найважливіших соціальних відносин, що зумовлює його виключну роль для управлінської діяльності у всіх сферах її реалізації.

Теорія публічного управління тісно пов'язана з правовими науками, водночас, вона не підміняє функції теорії держави і права чи інших юридичних наук, але користується їх здобутками (те, що стосується аспектів законодавчої техніки, складу юридичної норми, тлумачення та реалізації норм на практиці тощо).

Для дослідження досвіду вітчизняних органів державної влади та місцевого самоврядування з питання захисту національних цінностей в Україні було застосовано метод аналізу та синтезу державних програм з гуманітарної політики на національному та місцевому рівнях; метод узагальнення було використано для вивчення актуальних питань під час участі у тематичних заходах – круглих столах, конференціях та науково-практичних семінарах, метод анкетування – для вивчення думки державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування та громадських діячів.

Результати анкетування покликані були сприяти розробці рекомендацій для вдосконалення публічного управління захистом національних цінностей у сфері гуманітарної політики України, що дасть змогу підвищити ефективність державної політики та активність громадськості у цій сфері діяльності. Анкета складається з 20 питань та розрахована на студентів закладів вищої

освіти, працівників органів влади, місцевого самоврядування, дослідницьких установ, міжнародних організацій, або інших подібних закладів на національному, обласному та районному рівнях. Анкета містила відкриті питання, надавала можливість обрати одну з готових відповідей або оцінити певні визначення за заданою шкалою. Структура та спрямованість питань мали на меті розкрити різні аспекти сучасної взаємодії між органами влади та громадськістю у захисті національних цінностей.

Отримані відповіді дали можливість оцінити реальну ситуацію у сфері взаємодії органів влади з громадськістю щодо захисту національних цінностей та думки різних сторін щодо реалістичності їх вдосконалення. Розроблені рекомендації стосуються органів влади, громадськості, сприяють дотриманню сторонами узгодженої структурної схеми, пріоритетів та формату співпраці.

У цьому розділі монографії систематизовано й узагальнено концептуальні підходи до вивчення категорії «цінність» у світовій науковій думці; відображено сутність, зміст, особливості кожної наукової школи; уточнено, що дослідження ціннісних проблем здійснювалося на засадах аксіологічного, гносеологічного, онтологічного, соціологічного, історичного, акмеологічного, психологічного наукових підходів.

Основною спрямованістю принципів забезпечення захисту цінностей *суспільства* є захист політичних, соціально-економічних, правових, освітньо-культурних, етичних та інших норм, виражених у верховенстві права, прозорості та відкритості розподілу повноважень між громадянським суспільством та державою, реалізації демократичних засад в публічному управлінні та адмініструванні, які ґрунтуються на системі теоретичних концептів; досягненні загальнонаціонального консенсусу; участі у реалізації соціогуманітарних програм; громадський контроль за збереженням та популяризацією історико-культурної спадщини українського народу.

Основну спрямованість принципів захисту цінностей *держави складають*: захист національно-політичної ідентичності; захищеність від внутрішніх загроз та зовнішнього втручання; пріоритетність національних цінностей у діяльності держави та громадянського суспільства; дотримання збалансованості інтересів особи, суспільства, держави; об'єктивність і вірогідність оцінок наявної ситуації та прогнозів щодо роз-

витку країни у сфері безпеки; вчасне реагування механізмів захисту національних цінностей на реальні та потенційні загрози; цілісність та збалансованість інструментів захисту національних цінностей держави, їх інтегрованість у внутрішню та зовнішньополітичну систему безпеки.

Розкрито сутність публічного управління щодо організації захисту національних цінностей, зміст та структуру національних цінностей як базових елементів стабільності держави, суспільно-політичної зрілості та консолідації нації. Структура національних цінностей включає: *особистісну* (миролюбність, толерантність, працьовитість, повага, індивідуалізм, патріотизм, віра, любов), *суспільну* (справедливість, злагода, традиції, надбання), *державну* (добробут, права, свобода) складові.

Визначено, що в теорії публічного управління функціонують різні класифікації цінностей: за об'єктом засвоєння – матеріальні, морально-духовні; за метою засвоєння – егоїстичні, альтруїстичні; за рівнем узагальненості – конкретні, абстрактні; за способом вияву – ситуативні, стійкі; за роллю в діяльності людини – термінальні, інструментальні; за змістом діяльності – пізнавальні, предметно-перетворювальні (творчі, естетичні, наукові, релігійні та ін.); за приналежністю – особистісні (індивідуальні), колективні, суспільні, загальнонаціональні (національні), загальнолюдські.

З'ясовано, що державна політика щодо захисту національних цінностей може розглядатися в публічному управлінні в декількох аспектах: по-перше, управління захистом національних цінностей як об'єктом з боку держави; по-друге, враховуючи публічне управління, яке здійснюється всередині системи, при якому об'єктами захисту національних цінностей є співробітники, служби, підрозділи, органи, а також керівники та керівні апарати, які діють на відповідних рівнях, становлять у своїй сукупності управляючу підсистему всієї системи органів у цілому і кожного з них окремо; по третє – публічне управління захистом національних цінностей є об'єктом з боку громадянського суспільства – громадських та неурядових організацій.

В подальшому перспективними напрямками наукових розробок з даної тематики можуть бути питання дослідження механізмів публічного управління захистом національних цінностей України.

Список використаних джерел

1. Боришевський М. Й. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості. *Цінності освіти і виховання* : наук.-метод. зб. Київ, 1997. С. 21–25.
2. Боришевський М. Й. Національні цінності у структурі громадянської свідомості та самосвідомості особистості. *Ціннісні орієнтації у громадянському становленні особистості* : наук.-метод. зб. Дрогобич : Відродження, 1998. С. 11–14.
3. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посіб. Дрогобич : Коло, 2003. 528 с.
4. Вишневський О. Український виховний ідеал і національний характер (витоки, деформації, і сучасні виклики) : навч. посіб. Дрогобич : Видавець Святослав Сурма, 2010. 160 с.
5. Петровський П. М. Гуманітарний ресурс демократизації державного управління: теоретико-методологічний аспект : монографія. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2012. 258 с.
6. Петровський П. М. Методологія наукового дослідження в галузі державного управління : навч. посіб. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2015. 281 с.
7. Петровський П. М. Соціальний інститут власності та український процес державотворення. *Лібералізм, посткомунізм і реформи*: цикл конференцій «Людвіг фон Мізес і сучасні суспільства» : зб. наук. пр. / за наук. ред. А. Ф. Колодій, М. З. Буника, І. Б. Кіянки. Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2016. С.112–122.
8. Ситник Г. Національні цінності як основа прогресивного розвитку особистості, суспільства і держави. *Вісн. НАДУ*. 2004. №. 2. С. 369–374.
9. Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади) : підручник. Київ : НАДУ, 2012. 544 с.
10. Ситник Г. П., Ларін С. В. Проблемні питання формування та захисту національних цінностей України: теоретичний аспект. *Право та державне управління* : зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2017. Вип. 3 (28). С. 21–27.
11. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України: Указ Президента України від 25.03.2021 «Про Стратегію воєнної безпеки України» від 25.03.2021 № 121/2021. URL : <https://www.president.gov.ua/news/prezident-zatverdiv-strategiyu-voyennoyi-bezpeki-ukrayini-67361>
13. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Стратегія національної безпеки України в аксіологічному вимірі: від «суспільства ризику» до громадянського суспільства. *Стратегічна панорама*. 2005. № 2. С. 13–27.

14. Гончаренко О. М., Лисицин Е. М., Вагапов В. Б. Поняття національної безпеки в контексті національних інтересів України. *Наука і оборона*. 2002. № 1. С. 18–24.

15. Горбулін В. П., Качинський А. Б. Засади національної безпеки України : підручник. Київ : Інтертехнологія, 2009. 272 с.

16. Директор НІСД Ростислав Павленко провів публічну лекцію для журналістів у дискусійному медіа-майданчику «Наш Формат». Національний інститут стратегічних досліджень. 13.11.2018. URL : <http://www.niss.gov.ua/articles/3183/>. (дата звернення 07 липня 2022 року).

17. Ігнатенко П. Р. Аксиологія виховання: від термінології до постановки проблем. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 118–123.

18. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 07 липня 2022 року).

19. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (дата звернення 07 липня 2022 року).

20. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про старатегію воєнної безпеки України» : Указ Преидента від 25.05.2021 № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення 07 липня 2022 року).

21. Шевченко В. О. Концепція національних інтересів України. Київ : Слов'янський світ, 1996. 63 с.

22. Духовні цінності українського народу / С. М. Возняк, В. І. Кононенко, І. В. Кононенко та ін. Київ ; Івано-Франківськ : Плай, 1999. 293 с.

23. Грубов В. М. Україна і Захід: інформаційно-аксіологічний аспект національної безпеки. *Політологічний вісник* : зб. наук. пр. Київ : ІНТАС, 2009. Вип. 40. С. 495–506.

24. Сурмін Ю. Ціннісні процеси пострадянського суспільства: методологічний аспект : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НАДУ, 2003. Вип. 1. С. 87–98.

25. Ситнік П. К. Духовність як рушійна сила суспільного розвитку. *Державне управління в Україні: реалії та перспективи* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НАДУ, 2005. С. 363–367.

26. Ларін С. В. Концептуальні підходи дослідження формування та захисту національних цінностей у сфері національної безпеки України [Електронне наукове фахове видання]. *Державне будівництво*. ХарPI НАДУ, 2016 № 1. URL : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/1/09.pdf> (дата звернення 07 липня 2022 року).

27. Ларін С. В. Теоретичні аспекти дослідження категорії «національна цінність» як складової системи забезпечення національної безпеки. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. ОРІДУ / [голов. ред. М. М. Іжа]. Вип. 4 (64). Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015 С. 26–31.

28. Лебідь І. В. Національні цінності і сучасна філософія освіти. *Філософія освіти XXI століття: проблеми і перспективи*: методол. семінар, 22 листоп. 2000 р., м. Київ : зб. наук. пр. / за заг. ред. В. Андрущенка. Київ : Знання, 2000. Вип. 3. С. 184–188.

29. Latham Stephen R. National values, institutions, and health policies: what do they imply for [Canadian] Medicare reform? *Canadian-American Public Policy*. November 1, 2002. Mode of access: https://qspace.library.queensu.ca/bitstream/handle/1974/6884/discussion_paper_5_e.pdf?sequence=36&isAllowed=y. (дата звернення 07 липня 2022 року).

30. Мисів Л. В. Особливості державного управління в сфері духовно-ціннісного розвитку українського суспільства : автореф. дис ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління». Київ, 2008. 207 с.

31. Липинський В. Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму. Київ : Київ-Філадельфія, 1995. 470 с.

32. Липинський В. К. Релігія і церква в історії України. Філадельфія, 1925. URL : http://shron2.chtyvo.org.ua/Lypynskyi_Viacheslav/Relihiia_i_tserkva_v_istorii_Ukrainy_vyd_1925.pdf (дата звернення 07 липня 2022 року).

33. Human Development Report, 1994 [Electronic resource]. Mode of access: URL : http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_ete_nostats.pdf.

34. Сорокіна Н. Г. Державне управління формуванням ціннісних орієнтацій сучасного українського суспільства : дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Дніпропетровськ, 2008. 197 с.

35. Балакірева О. М., Дмитрук Д. А. Політична ситуація та соціально-економічні настрої населення України. *Український соціум*. 2007. № 3 (20). С. 150–165. URL : <http://www.uisr.org.ua/journal> (дата звернення 07 липня 2022 року). (дата звернення 07 липня 2022 року).

36. Mead Walter Russell. Lucid stars: The American foreign policy tradition. *World Policy Journal*. December 22, 1994. Mode of access: URL : <http://go.galegroup.com/ps/anonymous?id=GALE%7CA16350361&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=07402775&p=AONE&sw=w> (дата звернення 07 липня 2022 року).

37. Falk Richard. Toward the revival of principled politics in America. *American Tikkun*. – September 1, 2004. Mode of access: <http://www.tikkunamerica.org/> (дата звернення 07 липня 2022 року).

38. Abrams E. American powerfor what? URL : <https://theweek.com/articles/823801/elliott-abrams-absurd-paradoxes-american-foreign-policy> (дата звернення 07 липня 2022 року).

39. Обґрунтування концептуальних та організаційно-правових засад розробки паспортів загроз національній безпеці України : навч.-метод. посіб. / авт. кол. : Г. П. Ситник, В. І. Абрамов, В. А. Мандрагеля та ін. ; за заг. ред. Г. П. Ситника. Київ : НАДУ, 2012. 52 с.

40. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : *Вибрані наукові праці*. Київ : НІСД, 2016. 528 с.
41. Baev P. The Russian Armed Forces: Failed Reform Attempts and Creeping Regionalization. *The Journal of Communist Studies and Transition Politics*. March 2001. Vol. 17. № 1. P. 23–43.
42. Ліпкан В. А. Національна безпека і національні інтереси України. Київ : КНТ, 2006. 67 с.
43. Бодрук О. С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти : монографія. Київ : НІПМБ, 2001. 300 с.

References:

1. Boryshevskiy, M. Y. (1997), Dukhovni tsinnosti yak determinanta hromadianskoho vykhovannia osobystosti [Spiritual values as a determinant of civic education of the individual], *Tsinnosti osvity i vykhovannia: nauk.-metod. zb.* Kyiv, pp. 21–25 (in Ukrainian).
2. Boryshevskiy, M. Y. (1988), Natsionalni tsinnosti u strukturі hromadianskoi svidomosti ta samosvidomosti osobystosti [National values in the structure of civic awareness and identity], *Tsinnisni orіentatsii u hromadianskomu stanovlenni osobystosti* : nauk.-metod. zb., Drohobych: Vidrozhennia. pp. 11–14 (in Ukrainian).
3. Vyshnevskiy, O. (2003), *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky* [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy] : navch. posib., Drohobych : Kolo. 528 p. (in Ukrainian).
4. Vyshnevskiy, O. (2010), *Ukrainskyi vykhovnyi ideal i natsionalnyi kharakter (vytoky, deformatsii, i suchasni vyklyky)* [The Ukrainian educational ideal and national character (origins, deformations and current challenges)] : navch. posib., Drohobych : Vydavets Sviatoslav Surma, 160 p. (in Ukrainian).
5. Petrovskiy, P. M. (2012), *Humanitarnyi resurs demokratyzatsii derzhavnogo upravlinnia: teoretyko-metodolohichniy aspekt* [The Humanitarian Resource for the Democratisation of Public Administration: a Theoretical and Methodological Perspective] : monohrafiia, Lviv : LRIDU NADU. 258 p. (in Ukrainian).
6. Petrovskiy, P. M. (2016), *Metodolohiia naukovooho doslidzhennia v haluzi derzhavnogo upravlinnia* [The social institution of ownership and the Ukrainian state-building process] : navch. posib., Lviv : LRIDU NADU, 2015. 281 p. (in Ukrainian).
7. Petrovskiy, P. M. (2016), Sotsialnyi instytut vlasnosti ta ukrainskyi protses derzhavotvorennia. Liberalizm, postkomunizm i reformy: tsykl konferentsii «Liudvih fon Mizes i suchasni suspilstva» [The social institution of property and the process of state-making. Liberalism, Postcommunism and Reform: The Ludvig von Mises and Modern Societies conference series]:

Scientific proceedings. (eds. A. F. Kolodii, M. Z. Bunyka, I. B. Kiianky), Lviv: LRIDU NADU. pp.112-122 (in Ukrainian).

8. Sytnyk, H. P. (2004), Natsionalni tsinnosti yak osnova prohresyvnoho rozvytku osobystosti, suspilstva i derzhavy [National values as the basis of progressive development of the individual, society and the state], *Visnyk NADU*. no 2. pp. 369–374 (in Ukrainian).

9. Sytnyk, H. P. (2012), *Derzhavne upravlinnia u sferi natsionalnoi bezpeky (kontseptualni ta orhanizatsiino-pravovi zasady)* [Public administration in the field of national security (conceptual and institutional framework)]: Pidruchnyk. Kyiv : NADU. 544 p. (in Ukrainian).

10. Sytnyk, H. P., Larin, S. V. (2017), Problemni pytannia formuvannia ta zakhystu natsionalnykh tsinnosti Ukrainy: teoretychnyi aspekt [Problems of establishing and protecting Ukraine's national values: a theoretical perspective], *Pravo ta derzhavne upravlinnia* : zb. nauk. prats., vol. 3 (28), Zaporizhzhia : KPU, pp. 21–27 (in Ukrainian)

11. Surmin, Yu. P., Bakumenko, V. D., Mykhnenko, A. M. (2010), *Entsyklopedychnyi slovnyk z derzhavnoho upravlinnia* [Encyclopaedic Dictionary of Public Administration]. (eds. Kovbasiuk Yu. V., Troshchynskii V. P., Surmin Yu. P.), Kyiv : NADU, 820 p. (in Ukrainian).

12. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku «Pro Stratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy» [Decree of the President On Ukraine's Military Security Strategy from March 25 2021, №21/2021] №21/2021 (2021, March 25), Retrieved from : <https://www.president.gov.ua/news/prezident-zatverdiv-strategiyu-voyennoyi-bezpeki-ukrayini-67361> (in Ukrainian).

13. Horbulin, V. P., Kachynckii, A. B. (2005), *Stratehiia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v akciolohichnomu vymiri: vid «cucpilstva ryzkyu» do hromadianckoho cucpilstva* [Ukraine's national security strategy in the axiological dimension: from «risk society» to civil society], *Ctratehichna panorama*. no. 2. pp. 13–27 (in Ukrainian).

14. Honcharenko, O. M., Lycytsyn, E. M., Vahapov, V. B. (2002), *Poniattia natsionalnoi bezpeky v konteksti natsionalnykh interesiv Ukrainy* [The concept of national security in the context of Ukraine's national interests], *Nauka i oborona*. no 1, pp. 18–24 (in Ukrainian).

15. Horbulin, V. P., Kachynckyi, A. B. (2009), *Zacady natsionalnoi bezpeky Ukrainy* [Principles of Ukraine's national security.], Pidruchnyk, Kyiv : Intertekhnolohiia, 272 p. (in Ukrainian).

16. National Institute for Strategic Studies. Dyrektor NISS Rostyslav Pavlenko proviv publichnu lektsiiu dlia zhurnalistiv u diskusiiomomu media-maidanchyku «Nash Format», National Institute for Strategic Studies. (November 13 2018). Retrieved from : <http://www.niss.gov.ua/articles/3183/>. (accessed 07 July 2022) (in Ukrainian).

17. Ihnatenko, P. R. (1997), *Aksiolohiia vykhovannia: vid terminolohii do postanovky problem* [Axiology of education: from terminology to problem

statement. Pedagogy and psychology] *Pedahohika i psykholohiia*, no 1, pp. 118–123 (in Ukrainian)

18. Zakon Ukrainy «Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy vid 21.06.2018 roku № 2469-VIII» [Law of Ukraine on the National Security of Ukraine from June 21 2018, № 2469-VIII] (2018, June 21), Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (accessed 07 July 2022) (in Ukrainian).

19. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» vid 14 veresnia 2020 № 392/2020 [Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine from September 14, 2020: Decree of the President On Ukraine’s National Security Strategy from September 14 2020, №392/2020] (2020, September 14). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text> (accessed 07 July 2022) (in Ukrainian).

20. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku «Pro staratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy» Ukaz Prezydenta vid 25 travnia 2021 roku № 121/2021 [Decision of the National Security and Defense Council of Ukraine from March 25 2021: Decree of the President On Ukraine’s Military Security Strategy from May 25 2021, №121/2021] №121/2021 (2021, May 25), Retrieved from: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (accessed 07 July 2022) (in Ukrainian).

21. Shevchenko, V. O. (1996), Kontseptsiia natsionalnykh interesiv Ukrainy [Concept of national interests of Ukraine], Kyiv, Clovianckyi cvit, 63 p. (in Ukrainian)

22. Vozniak, S. M., Kononenko, V. I., Kononenko, I. V. (1999), *Dukhovni tsinnosti ukrainskoho narodu* [Spiritual values of the Ukrainian people], Kyiv ; Ivano-Frankivsk : Plai. 293 p. (in Ukrainian).

23. Hrubov V. M. (2009), Ukraina i Zakhid: informatsiino-akciolohichniy aspekt natsionalnoi bezpeky [Ukraine and the West: the informational and axiological aspect of national security], *Politolohichniy vicnyk*, Scientific proceedings, Kyiv, INTAC, vol. 40, pp. 495–506 (in Ukrainian).

24. Surmin, Yu. (2003), *Tsinnisni protsesy postradianskoho suspilstva: metodolohichniy aspekt* [Value processes of post-Soviet society: methodological aspect], Scientific proceedings, Kyiv : NADU, vol. 1. pp. 87–98 (in Ukrainian).

25. Sytnik, P. K. (2005), Dukhovnist yak rushiina syla suspilnoho rozvytku. Derzhavne upravlinnia v Ukraini: realii ta perspektyvy [Spirituality as a driving force of social development. Public administration in Ukraine: realities and prospects], Scientific proceedings, Kyiv : NADU, pp. 363–367 (in Ukrainian).

26. Larin, S. V. (2016), Kontseptualni pidkhody doslidzhennia formuvannia ta zakhystu natsionalnykh tsinnosteï u sferi natsionalnoi bezpeky Ukrainy [Conceptual approaches to the study of the formation and protection of national values in the sphere of national security of Ukraine], *Derzhavne budivnytstvo*,

KharRI NADU, no 1, Retrieved from : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2016-1/doc/1/09.pdf> (accessed 07 July 2022) (in Ukrainian).

27. Larin, S. V. (2015), Teoretychni aspekty doslidzhennia katehorii «natsionalna tsinnist» yak skladovoi systemy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky [Theoretical aspects of the study of the category «national value» as a component of the national security system], *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia* : Scientific proceedings of ORIDU, (ed. Izha M. M.), vol. 4 (64). Odesa : ORIDU NADU, pp. 26–31 (in Ukrainian).

28. Lebid, I. V. (2000), Natsionalni tsinnosti i suchasna filosofii osvity [National values and modern philosophy of education], *Filosofii osvity XXI stolittia: problemy i perspektyvy: metodol. seminar, (Ukraine, Kyiv, November 22, 2000)*, Zb. nauk. pr. (ed. Andrushchenko V.), Kyiv : Znannia, vol. 3. pp. 184–188. (in Ukrainian)

29. Latham, Stephen R. (2002), National values, institutions, and health policies: what do they imply for [Canadian] Medicare reform? Canadian-American Public Policy. November 1, 2002, Retrieved from : https://qspace.library.queensu.ca/bitstream/handle/1974/6884/discussion_paper_5_e.pdf?sequence=36&isAllowed=y. (accessed 07 July 2022) (in Ukrainian).

30. Mysiv, L. V. (2008), Osoblyvosti derzhavnoho upravlinnia v sferi dukhovno-tsinnisnoho rozvytku ukrainskoho suspilstva [Peculiarities of state administration in the sphere of spiritual and value development of Ukrainian society], Extended abstract of candidate's thesis, Kyiv, 207 p. (in Ukrainian).

31. Lypynkyi, V. (1995), Lysty do bratuv-khliborobiv. Pro ideiu i orhanizatsiiu ukrainskoho monarkhizmu [Letters to the bread-making brothers. About the idea and organization of Ukrainian monarchism] (ed. Ya. Pelenkyi), Kyiv : Kyiv-Filadelfiia, 470 p. (in Ukrainian).

32. Lypynskyi, V. K. (1925), Relihiia i tserkva v istorii Ukrainy [Religion and Church in the History of Ukraine] Filadelfiia, Retrieved from : http://shron2.chtyvo.org.ua/Lypynskyi_Viacheslav/Relihiia_i_tserkva_v_istorii_Ukrainy_vyd_1925.pdf (accessed 07 July 2022) (in Ukrainian).

33. Human Development Report (1994), Retrieved from : http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_ete_nostats.pdf (Germany).

34. Sorokina, N. H. (2008), Derzhavne upravlinnia formuvanniam tsinnisnykh oriantatsii suchasnoho ukrainskoho suspilstva [State management of the formation of value orientations of modern Ukrainian society], Candidate's thesis, Dnipropetrovsk, 197 p. (in Ukrainian).

35. Balakirieva, O. M., Dmytruk, D. A. (2007), Politychna sytuatsiia ta sotsialno-ekonomichni nastroi naseleattia Ukrainy [Political situation and socio-economic attitudes of the population of Ukraine], *Ukrainskyi sotsium*. no 3 (20), pp. 150–165, Retrieved from : <http://www.uisr.org.ua/journal> (accessed 07 July 2022) (in Ukrainian).

36. Mead Walter Russell. Lucid stars: The American foreign policy tradition, *World Policy Journal*, December 22, 1994, Retrieved from : <http://go.galegroup.com/ps/anonymous?id=GALE%7CA16350361&sid=google>

Scholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=07402775&p=AONE&sw=w (accessed 07 July 2022) (USA)

37. Falk, Richard (2004), Toward the revival of principled politics in America. *American Tikkun*. September 1, Retrieved from: <http://www.tikkunamerica.org/> (accessed 07 July 2022) (USA)

38. Abrams, E. American powerfor what? Retrieved from : <https://theweek.com/articles/823801/elliott-abrams-absurd-paradoxes-american-foreign-policy> (asecced 07 July 2022) (USA).

39. Sytnyk, H. P., Abramov, V. I., Mandrahelia, V. A. (2012), *Obhruntuvannia kontseptualnykh ta orhanizatsiino-pravovykh zasad rozrobky pasportiv zahroz natsionalnii bezpetsi Ukrainy* [Justification of the conceptual and organizational and legal basis for the development of passports of threats to the national security of Ukraine] : navch.-metod. posib. (ed. Sytnyk H. P.), Kyiv : NADU. 52 p. (in Ukrainian).

40. Vlasiuk, O. S. (2016), *Natsionalna bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnutrishnoi polityky* [National security of Ukraine: evolution of internal policy problems] : Vybrani naukovi pratsi, Kyiv : NISD. 528 p. (in Ukrainian).

41. Baev, P. (2001), The Russian Armed Forces: Failed Reform Attempts and Creeping Regionalization, *The Journal of Communist Studies and Transition Politics*, March, vol. 17, Is. 1, pp. 23–43 (Great Britain).

42. Lipkan, V. A. (2006), *Natsionalna bezpeka i natsionalni interecy Ukrainy* [National security and national interests of Ukraine], Kyiv : KNT, 67 p. (in Ukrainian)

43. Bodruk, O. C. (2001), *Ctruktury voiennoi bezpeky: natsionalnyi tamizhnarodnyi aspekty* [Structures of military security: national customs and international aspect] : monohrafia, Kyiv : NIPMB. 300 p. (in Ukrainian).

АНКЕТА

експертного опитування «Зміст і структура сучасної системи національних цінностей українського народу та оцінка державної політики України щодо захисту національних цінностей»

Шановні колеги!

Просимо Вас дати відповіді (згідно інструкцій, що містяться у запитанні).

Анкета є анонімною – вказувати своє прізвище чи підписувати її – не треба. Ваші відповіді мають наукову цінність лише в загальній сукупності.

1. У першому стовпчику наведено перелік ментальних цінностей які характеризують сучасний рівень розвитку людської цивілізації, складений автором за результатами аналізу наукової літератури (їх можна доповнювати власноруч в останніх строках таблиці). Далі цінною є Ваша особиста думка: В другому стовпчику просимо Вас позначити («+») – які з наведених цінностей є характерними для сучасної людської цивілізації в цілому (кількість варіантів не обмежена). В третьому стовпчику просимо Вас позначити («+») – які з наведених цінностей є характерними саме для сучасної Європи (кількість варіантів не обмежена). В третьому стовпчику просимо Вас позначити («+») – які з наведених цінностей можуть характеризувати цінності кожної окремої нації, як специфічного феномену (кількість варіантів – не більше 5). В останньому стовпчику оцініть (за шкалою від «0 – не має ніякого значення» до «10 – має вирішальне значення») значення цих цінностей для Вас особисто:

<i>Цінність</i>	<i>Світова</i>	<i>Європейська</i>	<i>Національна</i>	<i>Власна</i>
мир				
безпека				
добробут				
права людини				
людське життя				
людська гідність				
демократія				
законність				
справедливість				
діти				
родина				
свобода				
рівноправність				
толерантність				
державність				
творчість				
мова				

історія				
релігія				
культура				
традиції				
мораль				
здоров'я				
генофонд				
наука				
природне доквілля				
природні ресурси				
Інше (допишіть)				

2. Оцініть (за шкалою від «0 – найгірше» до «10 – найкраще») сучасний стан державної політики захисту, збереження та примноження національних цінностей України за напрямками:

<i>Напрямок</i>	<i>Оцінка</i>	<i>Напрямок</i>	<i>Оцінка</i>
Українська мова		Художні твори	
Мова етнічних меншин, що проживають в Україні		Національне мистецтво українців	
Українська література		Архітектура	
Природне доквілля		Здоров'я населення	
Національні традиції етнічних меншин, що проживають в Україні		Національні традиції українців	
Зв'язки з українською діаспорою		Українська наука	
Природні ресурси		Генофонд українців	
Державність		Безпека	
Національне мистецтво етнічних меншин, що проживають в Україні		Історична спадщина України	
Спорт		Освіта	
Інформаційний простір		Релігія	
Інше		Інше	

3. Об'єктивні дані респондентів (важливо для узагальнення і аналізу результатів):

стать _____; вік (років) _____; освіта (рівень) _____; фах (за освітою) _____

Щиро дякуємо за плідну співпрацю!

